

Bibó István

MAROSI ERNŐ 80 ÉVES

Az *Enigma* főszerkesztője azzal keresett meg, írnék-e egy néhány oldalas személyes hangulatú visszaemlékezést a kapcsolatunkra, tanulmányi és intézeti éveinkre vonatkozóan.

Ahogy most visszatekintek ezekre az időkre, úgy érzem, hogy pályakezdésem éveiben kapcsolatunkat részemről leginkább a tisztelet jellemezte. Bár csak másfél évvel vagyok fiatalabb Marosi Ernőnél, 1962-ben három éves késéssel kezdtem a művészettörténet szakot, amikor ő ötödévesként már az oktatásban is részt vett; ez a tény azonban önmagában kevés lett volna a tisztelethez. A szükséges *tisztelettudó* fiatal akkor még nem volt annyira ritka, mint ma, és személyemben egy példány úgyahogy adva is volt; de azt csak mai eszemmel tudom, milyen ritkaság az, ha a másik oldalon a *tiszteletreméltó* személyiség ismervei valakinél már huszonéves korában megjelennek. Márpedig Marosi Ernő esetében valami ilyen történt: nagyon korán kezdett tekintélye lenni, és azt hiszem, ezt mások is megerősíthetik.

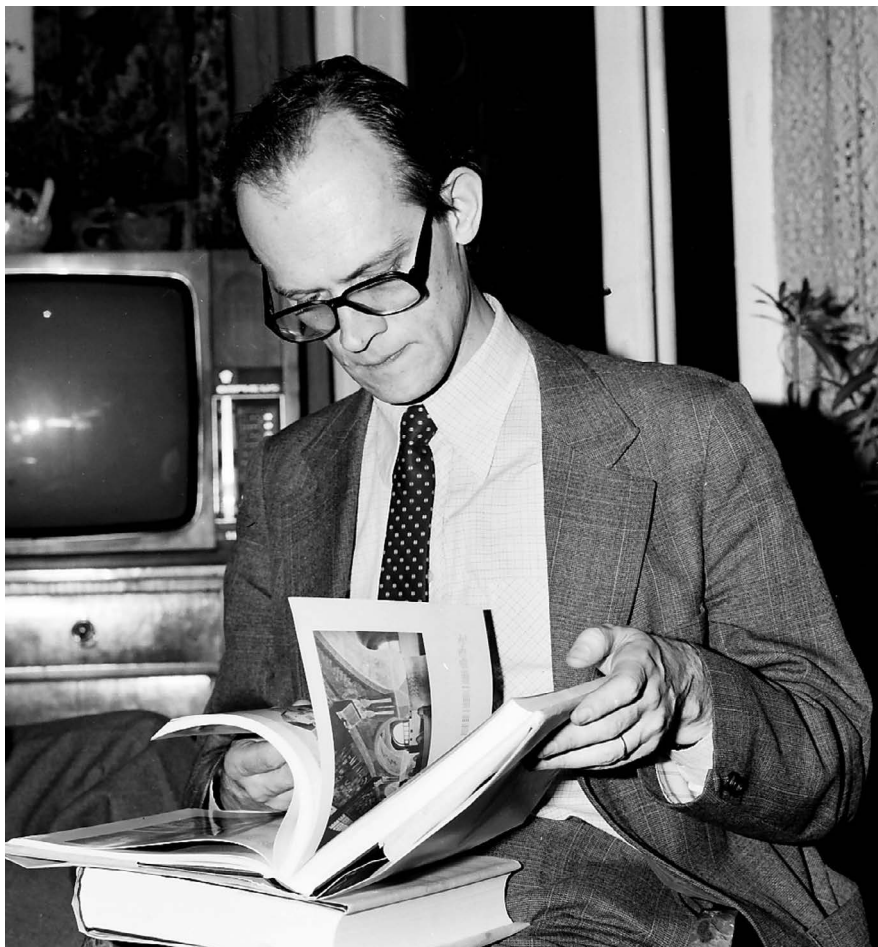
Végzésem után, 1966-tól a budapesti IKV Műemléki Osztályán kezdtem dolgozni, s ott is találtam tiszteletreméltó személyiséget: Komárik Dénes volt közvetlen csoportvezetőm. Ekkor, a 60–70-es években leggyakrabban és legtöbbször vele beszéltem meg a szakma – műemlékvédelem, művészettörténet, építészettörténet – aktuális és örök kérdéseit, s nagyon jól emlékszem arra, hogy vele együtt milyen egyértelmű pozitívumként éltük meg és vártuk azokat az egyre kevésbé kósza híreket a 60-as évek végén, hogy a művészettörténetnek is lesz akadémiai kutatóhelye. S különösen azt a hírt, hogy ennek a leendő intézménynek Aradi Nóra igazgatása mellett Marosi Ernő lesz az igazgatóhelyettese; s legfőképpen azt, hogy ez a reményt keltő elképzelés a kultúrpolitika korábban már tapasztalt és később is várható kiszámíthatatlan kanyargásai közt végülis nem bukott meg, hanem csodák csodája, meg is valósult. (Dénes ezt így fejezte ki: „Hát már a rosszban sem lehet bízni!”). Reményeinkben (és abban, hogy ezek beváltak), Marosi Ernő személyének egyértelmű jelentősége volt. Tulajdonképpen még pályája elején volt, 30 éves, és máris voltak valódi tisztelői, az idősebbek között is.

Ezt a kijelentésemet akkor is fenntartom, ha az Intézet indulása utáni két – Kádár-rendszerbeli – évtizedére nézve nem érzem magamat értékelésre felhatalmazva, még azon az alapon sem, hogy a második évtizedet, a nyolcvanas éveket magam is ott töltöttem. (Ezt az értékelést azoknak kellene elvégezni, akik ennél jóval több időt töltöttek ott.) Az a tapasztalatom-meggyőződés azonban ide tartozik, hogy az Intézet (születési nevén Kutató Csoport) akkori vezetőségében a munkamegosztás az igazgatótól és az igazgatóhelyettesétől is – metaforikusan szólva – a *hátukat* igényelte: Marosi Ernő vitte a hátán az intézetet, Aradi Nóra pedig – ha szükség volt rá – tartotta a hátát (mármint a sajátját).

Ugyancsak nem érzem alkalmasnak magamat arra, hogy Marosi Ernő életművét méltassam; de szívesen csatlakozom a méltatókhoz azzal a személyes tapasztalattal, hogy ő saját szakterületéről nagyon távolra kitekintve is fontos összefüggésekre képes felhívni a szakbarbár, saját kutatásába belegárgyult részterület-művelő figyelmét.

Marosi Ernő segítségével adódott alkalmam arra is, hogy személyes érintettség útján pillanthattam be a gyengülő-puhuló Kádár-rendszer (kultur)politikájának belvilágába („aki nincs ellenünk, az velünk van”). 1979-ben már közel 10 éve dolgoztam az Intézetnek is külsősként, amikor felvetődött az, hogy főállású munkatársként is szívesen látnának. Én Komárik Dénes mellett nagyon jó közegben dolgoztam addig is, de a tudományos munka szempontjából az Intézet komoly többlet lehetőségeket kínált, és Dénes sem tekintette hűtlenségnek a váltást, ami 1980 január 1-gyel meg is történt. A 79-es év azonban az addig diszkréten agyonhallgatott apámat – első-sorban halála, temetése és a számára ajándékként már elkezdett Emlékkönyv, valamint a nyilvánosságban akkor már megjelent demokratikus ellenzék révén – enyhén szólva is többoldalú érdeklődés középpontjába helyezte, és az Intézet munkatársai közül ketten is ott voltak az emlékkönyv szerzői között. Marosinak tehát jeleznie kellett az akadémiai pártszervezet illetékesének, hogy az Intézet éppen az elhunyt hasonnevű fiát kívánja felvenni. Az illető elvtárs kérdésre: „na és mit csinált a fiatal Bibó”, Marosi nagyon helyesen azt válaszolta: „Semmit” (ami akkor igaz is volt). „Hát akkor nyugodtan fel lehet venni.” – Így tudtam meg, Ernő elbeszéléséből, hogy Pártunk és Kormányunk engem is befogadott abba a nagy-nagy nemzeti egységbe, amelyből addigra már csupán a „forrófejűek” meg „a geopolitikai realitásokat makacsul figyelembe nem vevők” zárták ki saját magukat. És azt is megkönnyeb-bülve vehettem tudomásul, hogy ehhez most már elég, ha az ember nem csinál semmit, és hál istennek azt sem kérdezik meg, hogy igenli-e a szocializmust. (Amúgy igenelném, ma is, ha valódi, érvényes tartalmával és elfogadható formában valahol komolyan megjelenne; de ez eddig nem történt meg, és pillanatnyilag elképzelhetetlenek is tűnik.)

Hevenyészve összeszedett közös emlékeim közül nem hagyhatom ki végül a kedvencemet sem, amely Marosi Ernő sajátos – és nem kevés – humorával kapcsolatos. Nem sokkal az Intézetbe kerülésem után történt, hogy az Intézet szakszer-vezeti bizottsága, élén Galavics Géza bizalmival, háromnapos tanulmányi-rekreációs kirándulást szervezett a Felvidékre, amelyre családtagok is jelentkezhetek, így a csapatban 8-10 házaspár is volt. Este megérkezve a nem emlékszem, melyik kisváros egyetlen szállodájába, malőr fogadott bennünket: foglaláskori félreértés vagy kény-szerhelyzet miatt a szálloda három kétágyas szoba helyett két háromágyasat tudott csak nyújtani. Elkerülhetlenné vált, hogy három házaspár szétpakolva a közös cuccot, bőrdöntől a fogkrémig, nescaféig, szigorúan tilos NDK-merülőforralóig stb. fiú- és lányszobára váljon szét, talán nem is ugyanazon az emeleten. A szervezők nevében úgy emlékszem, Galavics Géza ismertette a helyzetet a tőle megszokott higgadtsággal, majd rövid tanácskozás után bölcs és méltányos döntést hozva közölte: a három legfiatalabb házaspárt kell megkérnünk, hogy vállalják el a helyzet által adott egyetlen megoldást. Ehhez rögtön hozzátette az egyszerű műveletet,

Marosi Ernő a 70-es években, Gellérthegy utcai lakásukban,
© MÉM MDK Tudományos Irrattár

amellyel kiválasztjuk a legfiatalabbakat: a férj és feleség életkorát összeadva, az eredmények számsorrendje adja ki a rangsort; holtverseny esetén a születés hónapjáig, vagy ha kell, napjáig kiszámolva folytatjuk az életkor megállapítását. Félre is vonultak az útlevelekkel vagy az utaslistával a számolás megejtése céljából; a többiek pedig ott maradtunk - emlékezetem szerint egy barokk kapualjban, de ez nem biztos - és vártuk az eredményt.

Az ekkor következő 7-8 perc sajátos lelkiállapotok hullámzását és tetőzését jelentette. Mindnyájan - amúgy kedves emberek és jó kollégák - azonnal fojtott pusmogással és leplezni próbált sanda pillantásokkal, de műtárgybecsüsi figyelemkoncentrációval kezdtük méricskélteni egymást és a többieket, elsősorban régiség szempontjából. Ki-ki temperamentuma és helyzete szerint, szorongás, irigység, káröröm,

aggodalom, szégyenkezés, kajánság közt ingadozva, szórakoztató és szégyellnivaló gondolatoktól megtámadottan („mekkora mázlija van X-nek, hogy öreg a férje”, és hasonlók). Mikor aztán az eredményhirdetéskor kiderült, hogy a negatív következményekkel jutalmazott fiatalsági versenyben feleségem és én lemaradtunk a három győztes mögött, még ki sem fújtuk a megnyugvás sóhaját, mellénk lépett Marosi, két mutatóujját egymáson keresztbeütögetve ránk mutogatott, és impertinensen kárörvendő óvadás hanglejtéssel¹ ezt mondta:

Philemon és Baucis, Philemon és Baucis...

Akkor jöttem rá, hogy nemcsak tisztelni, szeretni is lehet.

¹ ad notam „úgy kellett, úgy kellett, káposztába hús kellett”